

ПРИЄДНАННЯ ДО АПЕЛЯЦІЙНОЇ СКАРГИ В ЦИВІЛЬНОМУ СУДОЧИНСТВІ УКРАЇНИ

Розкрито сутність та значення приєднання до апеляційної скарги у цивільному судочинстві України. Сформульовано авторське визначення поняття «приєднання до апеляційної скарги». Обґрунтовано необхідність скасування сплати судового збору за подання заяви про приєднання до апеляційної скарги до суду.

Ключові слова: заява про приєднання до апеляційної скарги, судові рішення, апеляційне провадження, цивільне судочинство.

Постановка проблеми. Право на судовий захист є конституційним правом людини, яке не може бути обмежене, крім випадків, передбачених Конституцією України. Однією з гарантій реалізації цього права є апеляційне оскарження судових рішень. Важливого значення для перегляду судового рішення в порядку апеляційного провадження мають форма і зміст апеляційної скарги. Утім, коли особа не подала чи не склала власну апеляційну скаргу, то така особа може приєднатися до апеляції іншого учасника судового розгляду.

Ступінь наукової розробки проблеми. Питання щодо права особи на приєднання до апеляційної скарги недостатньо досліджувалося у науковій літературі. Так, у науці цивільного процесу цій проблематиці приділяли увагу такі вчені, як І. Є. Енгельман, Є. О. Борисова, К. В. Гусаров, Є. А. Чернушенко, у теорії кримінального процесуального права – О. Ю. Костюченко, В. Т. Маляренко, М. І. Сірий, В. І. Теремецький, у науці господарського процесу – О. А. Ломакіна, В. І. Плевако, М. І. Тітов, у теорії адміністративного процесуального права – Р. О. Кукурудза, М. О. Сорока та інші. Утім, ґрунтовного аналізу сутності та значення приєднання до апеляційної скарги в цивільному судочинстві України й досі не проводилося.

Мета статті – дослідження процесуального значення приєднання до апеляційної скарги в цивільному судочинстві та внесення пропозицій до Цивільного процесуального кодексу України (далі – ЦПК України) щодо вирішення окремих спірних питань, які виникають на практиці, під час подання до суду заяви про приєднання до апеляційної скарги.

Виклад основного матеріалу. Поняття «приєднуватися, приєднатися» означають з'являтися на додаток до чого-небудь; переходити на чийсь бік у своїх думках, переконаннях, діях, виявляти свою згоду з ким-, чим-небудь [2, с. 931]. Тому Є. О. Борисова стверджує, що приєднання припускає наявність основної апеляції, яка є підставою та умовою прийняття апеляції

від особи, яка приєднується, та яка не скористалася можливістю подати самостійну апеляцію у встановлений законом строк [3, с. 120]. На підставі цього приєднання до апеляційної скарги слід розуміти як додавання певного процесуального документа (письмової заяви), в якому чітко формулюється ставлення особи до доводів, висловлених у раніше поданому процесуальному документі (апеляційній скарзі), з метою висловлення своєї підтримки усіх вимог, викладених у останньому [4, с. 85].

Відповідно до ч. 1 ст. 299 ЦПК України, особи, які беруть участь у справі, мають право приєднатися до апеляційної скарги, поданої особою, на стороні якої вони виступали. До апеляційної скарги мають право приєднатися також особи, які не брали участі у справі, якщо суд вирішив питання про їх права й обов'язки [1]. Право на приєднання до вже поданої апеляційної скарги мають особи з переліку тих, що беруть участь у розгляді справи, які виступали на стороні особи, котра подала апеляційну скаргу в суді першої інстанції, а саме процесуальні співучасники (співпозивачі чи співвідповідачі); треті особи, що не заявляли та ті, що заявляли самостійні вимоги на предмет спору; судові представники; особи, які не брали участі у справі, якщо суд вирішив питання про їх права й обов'язки.

Необхідно вказати, що в науці цивільного процесуального права є таке поняття, як «сукупна апеляція», під яким розуміється надання права кожному апелянту приєднатися до апеляційної скарги, поданої одним з них. Так, відповідно до ст. 766 Статуту цивільного судочинства 1864 р., якщо сторона складається з кількох осіб, то кожна може подати апеляцію для себе протягом встановленого законом строку, а також має право приєднатися до апеляції одного із співтоваришів [5, с. 352]. У сучасному цивільному процесі Франції існує так зване провадження за спільною заявою, коли «апеляція може складатися у формі спільної заяви, яка повинна бути складена всіма сторонами судового розгляду в першій інстанції, підписана

судовими уповноваженими і містити вказівки, необхідні для такого роду заяви» [6, с. 109].

Враховуючи зазначене, у теорії цивільного процесу приєднання до апеляційної скарги можна розглядати у двох аспектах: 1) право учасників судового розгляду приєднатися до поданої апеляційної скарги іншої особи – суб'єкта апеляційного оскарження судового рішення суду першої інстанції; 2) надання особі, яка з будь-яких причин не оскаржила рішення у межах визначених законом строків, права приєднатися до раніше поданої апеляційної скарги іншою особою, на стороні якої вона виступає, шляхом подання до апеляції відповідних доповнень або змін.

На відміну від ЦПК України 1963 р., чинний ЦПК України передбачає можливість приєднання до апеляційної скарги до початку розгляду справи в апеляційному суді, а не в межах строку апеляційного оскарження (ч. 2 ст. 299 ЦПК України). Це пояснюється тим, що в ЦПК України всі дії щодо вирішення питання про прийняття апеляційної скарги до розгляду вчиняє апеляційний суд, а не суд першої інстанції, і надсилати копії процесуальних документів, якими відкривається апеляційне провадження, повинен саме апеляційний суд. Тому з часу ознайомлення зі змістом та вимогами апеляційної скарги особи, котрі брали участь у розгляді справи, мають реальну можливість приєднатися до неї.

Заява про приєднання до апеляційної скарги викладається державною мовою або з перекладом на державну мову та подається в одному примірнику. Отже, право приєднатися до апеляційної скарги повинно реалізуватися через подання заяви, але із зазначенням сторони та статусу, в якому заявник був залучений до справи в суді першої інстанції, причини такого приєднання.

Крім цього, у заяві про приєднання до апеляційної скарги можуть міститися додаткові обґрунтування й уточнення до вже поданої апеляційної скарги щодо юридичного та фактичного змісту цивільної справи. Утім, якщо в заяві про приєднання до апеляційної скарги, поданої до початку апеляційного розгляду справи, містяться інші вимоги або заявлені інші доводи, ніж ті, що зазначені в апеляційній скарзі, то, відповідно до п. 10 Постанови Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику розгляду цивільних справ в апеляційному порядку», така заява вважається окремою апеляційною скаргою зі всіма наслідками, які з цього випливають, а саме: вона залишається без руху для усунення її недоліків як апеляційної скарги відповідно до ст. 295 ЦПК України і для сплати судових витрат [7].

Заява про приєднання до апеляційної скарги повинна відповідати змісту апеляційної скарги, зокрема, в ній має бути зазначено: 1) найменування суду апеляційної інстанції, до якого подається заява; 2) прізвище, ім'я, по батькові особи, котра подає заяву, або повне найменування юридичної особи чи органу, що подають заяву, поштова адреса, а також номер телефону, адреса електронної пошти, якщо такі є; 3) процесуальний статус особи, котра подає заяву; 4) номер справи, якщо він відомий заявнику, оскільки саме за цим номером можна визначити справу та долучити до неї заяву; 5) вказівка про підтримку змісту апеляційної скарги чи на аргументи, що свідчать про необхідність задоволення вимог, які містяться в апеляційній скарзі; 6) у разі необхідності можуть заявлятися клопотання, додаватися нові матеріали тощо.

У зв'язку з тим, що співвідповідачі, співпозивачі та треті особи наділені самостійним правом апеляційного оскарження, судам необхідно розуміти, коли подається заява про приєднання до апеляційної скарги, а коли – окрема апеляційна скарга. Для їх розмежування важливо, щоб приєднання до апеляційної скарги передбачало декілька умов: 1) правове обґрунтування посилення на незаконність або необґрунтованість судового рішення в заяві про приєднання до апеляційної скарги не повинно відрізнятися від обґрунтування, яке міститься в апеляційній скарзі; 2) вимоги щодо заяви про приєднання й до апеляційної скарги повинні бути однаковими, тобто якщо в апеляційній скарзі ставиться питання про скасування рішення суду і ухвалення нового рішення або зміну рішення, а в заяві про приєднання – про скасування рішення суду та закриття провадження в справі, то така заява про приєднання не може бути прийнята судом [8, с. 118–119].

Заява про приєднання до апеляційної скарги перебуває в тісному зв'язку з самою апеляцією, залежить від неї, тому Є. О. Борисова наголошує на тому, що якщо співучасники, які виступають на тій же стороні, що й особа, від котрої надійшла апеляційна скарга, подали самостійні скарги, а апелянт згодом її відкликав, то щодо співучасників апеляційне провадження у справі повинно продовжуватися. Утім, якщо ж ці особи приєдналися до поданої апеляційної скарги, а апелянт згодом відкликав апеляційну скаргу, то відносно них апеляційне провадження в такій справі повинно закриватися [3, с. 120].

Аналогічна позиція відтворена у п. 12 Постанови Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику розгляду цивільних справ в апе-

ляційному порядку», зокрема при відкритті апеляційної скарги втрачається можливість розгляду заяви про приєднання до апеляційної скарги, оскільки така заява без апеляційної скарги не має свого самостійного значення. Таке твердження обґрунтовується тим, що при її поданні не було оплачено судовий збір [7].

У юридичній літературі висловлюється й інша думка, за якою, якщо особа, яка подала апеляційну скаргу, відмовилася від неї, то для закриття апеляційного провадження в цій справі необхідна згода осіб, котрі приєдналися до цієї апеляційної скарги. За відсутності такої згоди апеляційне провадження продовжується, оскільки в іншому випадку буде порушений принцип забезпечення права апеляційного оскарження судового рішення [4, с. 184].

З огляду на вищевказане існує дві протилежні позиції щодо процесуального значення приєднання до апеляційної скарги у разі відкриття чи відмови від апеляційної скарги в апеляційному провадженні, зокрема: заява про приєднання до апеляційної скарги має самостійне процесуальне значення для справи. Упровадження цієї пропозиції вимагає внесення зміни до ст. 299 ЦПК України, доповнивши її частиною 4 такого змісту: відкриття чи відмова особи від поданої апеляційної скарги, подання змін і доповнень до неї не позбавляє інших осіб, які приєдналися до цієї апеляційної скарги, права вимагати від суду розгляду справи; заява про приєднання немає самостійного значення відносно апеляційної скарги, в разі відкриття останньої чи відмови від неї. Втілення цього положення потребує скасування сплати судового збору за подання заяви про приєднання до апеляційної скарги та частину 3 ст. 299 ЦПК України викласти в такій редакції: за подання заяви про приєднання до апеляційної скарги судовий збір не сплачується».

При обґрунтуванні першої позиції треба вказати, що особи, які приєдналися до апеляційної скарги, зможуть у повній мірі здійснити своє право апеляційного оскарження рішення, продовжити підтримувати свою правову позицію і відстоювати обґрунтованість своїх вимог без втрати часу на заявлення клопотання про поновлення пропущених строків оскарження (у разі відкриття апеляційної скарги) та складання власної апеляційної скарги.

Аналізуючи другу позицію, відзначимо, що заява про приєднання є по суті продовженням апеляційної скарги в процесуальному значенні, тому не може мати самостійного значення в разі відкриття апеляційної скарги чи відмови від

неї. Крім того, у разі відкриття апеляційної скарги чи відмови від неї особами, які її подали, особи, які приєдналися до апеляційної скарги, не позбавляються права апеляційного оскарження судового рішення, оскільки можуть заявити клопотання про поновлення строків апеляційного оскарження і в подальшому підтримувати свою правову позицію й обґрунтовувати свої вимоги та доводи в загальному порядку (п. 12 Постанови Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику розгляду цивільних справ в апеляційному порядку») [7].

У випадку ненадання заяві про приєднання самостійного процесуального значення зникає необхідність сплати судового збору за подання такої заяви. Наразі відповідно до ч. 3 ст. 299 ЦПК України до заяви про приєднання до апеляційної скарги додається документ про сплату судового збору. Варто зазначити, що до 8 липня 2011 року сплата судового збору за заяву про приєднання до апеляційної скарги не сплачувалася, утім таке положення було змінено на підставі ст. 4 Закону України «Про судовий збір». Тому на сьогодні під час подання заяви про приєднання до апеляційної скарги на рішення суду особа повинна сплатити 50 відсотків ставки, що підлягає сплаті при поданні позовної заяви, іншої заяви і скарги, а у разі подання позовної заяви майнового характеру – 50 відсотків ставки, обчисленої виходячи з оспорюваної суми [9]. Станом на 2013 рік ця сума становить від 57 грн. 35 коп. до 1720 грн. 50 коп.

Доцільність скасування сплати судового збору за подання заяви про приєднання до апеляційної скарги обґрунтовується тим, що, по-перше, особа, яка подала апеляційну скаргу відповідно до вимог ЦПК України, вже сплатила судовий збір, по-друге, особи, котрі приєдналися до апеляційної скарги, лише підтримують заявлені вимоги та висловлюють свою згоду щодо обґрунтованості доводів апеляційної скарги.

Отже, фактично за один і той же документ (у змістовому значенні) особи кілька разів повинні сплачувати судовий збір. На думку автора статті, така ситуація не сприяє забезпеченню права апеляційного оскарження судового рішення та є перешкодою в реалізації такого права суб'єктами апеляційного оскарження. Приєднатися до апеляційної скарги є правом особи, а не її обов'язком, тому особа, яка з тієї чи іншої причини не змогла чи не вважала за потрібне оскаржити рішення суду першої інстанції, не може бути позбавлена чи обмежена в праві приєднатися до апеляційної скарги іншої особи, якщо їх правові позиції у справі є спільними та єдиними.

Крім того, у випадку прийняття апеляційним судом відмови від апеляційної скарги, він відповідно до ч. 4 ст. 300 ЦПК України закриває провадження у справі. У зв'язку з цим виникають складнощі в особи, яка приєдналася до апеляційної скарги іншої особи, що згодом відкликала її, щодо повернення судового збору. Згідно з п. 5 ч. 1 ст. 7 Закону України «Про судовий збір», сплачена сума судового збору повертається за ухвалою суду в разі закриття провадження у справі [9]. Судова практика свідчить, що зазвичай при постановленні ухвали про закриття апеляційного провадження питання про повернення суми судового збору вирішується щодо самого апелянта. За такої ситуації особам, що приєдналися до апеляційної скарги досить проблематично повернути свої кошти вже після постановлення ухвали про закриття провадження у справі.

У деяких випадках неможливість особи сплатити судовий збір за заяву про приєднання до апеляційної скарги є порушенням права апеляційного оскарження судового рішення, оскільки таке право передбачає також право на вступ у процес, розпочатий у суді першої інстанції, шляхом приєднання апелянтів до апеляційних скарг інших суб'єктів судового розгляду. З урахування цього, необхідно зазначити позицію Н. Ю. Сакари, котра одним із елементів доступності правосуддя в цивільному судочинстві виділяє право бідності як механізм усунення фінансових перешкод під час звернення до суду. Проблема оплати судових витрат існує і при поданні процесуальних документів заінтересованими особами до судів про перегляд справи. Тому необхідно підтримати думку науковця у тому, що судам треба активніше використовувати механізми відстрочення, розстрочення або звільнення від сплати судових витрат щодо конкретних осіб, які через свій майновий стан не можуть їх сплатити [10, с. 41].

Поряд із цим зазначимо, що в цивільному процесуальному законодавстві Республіки Молдови вищевказані запропоновані варіанти поєдналися в одній правовій нормі. Приєднання до апеляційної скарги може мати як самостійне значення у справі, так і повністю залежати від вимог, викладених у скаргі. Це насамперед залежить від сплати судового збору та відмови або відкликання апеляційної скарги особою. Так, відповідно до ч. 3 ст. 361 ЦПК Республіки Молдови, у разі відкликання апеляційної скарги основним апелянтом, залишення апеляційного заяви без руху, повернення апеляційного заяви або наявності інших причин, які виключають розгляд справи по суті, приєднання до апеляційної скарги

має юридичну силу, якщо воно здійснювалося протягом строку, передбаченого для апеляційного оскарження, і особою, яка приєднується до апеляційної скарги, сплачено судовий збір. Водночас, якщо основний апелянт не відкликає, не відмовляється від апеляційної скарги то, згідно з ч. 1 ст. 361 ЦПК Республіки Молдови, співучасники (співпозивачі, співвідповідачі) і треті особи, що залучені в справу на стороні апелянта, вимоги яких збігаються з вимогами апелянта, можуть приєднатися до апеляційної скарги, подавши про це заяву в письмовому вигляді. За заяву про приєднання до апеляційної скарги судовий збір не сплачується [11].

Тому з огляду на зазначені способи вирішення питання щодо надання самостійного процесуального значення приєднанню до апеляційної скарги в цивільному судочинстві й аналізу зарубіжного законодавства, автор цього дослідження переконаний, що необхідно скасувати сплату судового збору за подання заяви про приєднання до апеляційної скарги, а у разі відкликання апеляційної скарги чи відмови від неї або з наявності інших причин, що виключають розгляд справи по суті, заява про приєднання до апеляційної скарги повинна мати самостійне процесуальне значення, якщо вона подана в межах строку апеляційного оскарження та за її подання сплачено судовий збір. Саме за такої ситуації особи, які приєдналися до апеляційної скарги, зможуть у повному обсязі реалізувати своє право апеляційного оскарження для відстоювання правової позиції в суді апеляційної інстанції.

Отже, приєднання до апеляційної скарги – це прояв правової позиції особи, яка бере участь у справі, чи іншої особи, якщо суд вирішив питання про її права та обов'язки щодо підтримки повністю або частково змісту, обґрунтування та вимог апеляційної скарги, поданої апелянтом.

Висновки. На підставі вищевказаного процесуальне значення приєднання до апеляційної скарги в цивільному судочинстві полягає ось у чому. По-перше, дозволяє повніше реалізувати принцип доступності особи до правосуддя. Співучасник шляхом подання відповідної заяви про приєднання може самостійно, без допомоги представника подати таку заяву, не остерігаючись того, що вона з будь-яких формальних причин буде відхилена і не розглянена судом апеляційної інстанції. При цьому один і той же представник матиме можливість представляти права і законні інтереси таких співучасників, оскільки в них спільна правова позиція в цивільній справі. По-друге, виявляє процесуальну активність і волю

не тільки співучасників, а й інших осіб, які беруть участь у справі та дозволяє суду апеляційної інстанції зрозуміти ще до судового засідання їх правову позицію у справі. По-третє, сприяє реалізації принципу забезпечення права особи на судовий захист.

Подальшого наукового дослідження потребує питання щодо визначення процесуального значення доповнення та зміни апеляційної скарги для реалізації права апеляційного оскарження, оскільки саме доповнення та зміна апеляційної скарги є одними зі складових елементів права апеляційного оскарження судового рішення в цивільному судочинстві України.

Список літератури

1. Цивільний процесуальний кодекс України : Закон України від 18.03.2004 № 1618-IV // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 40–41, 42. – Ст. 492.

2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. – К. : Ірпінь, 2004. – 1440 с.

3. Борисова Е. А. Апелляция в гражданском и (арбитражном) процессе / Е. А. Борисова. – Изд. 2-е, испр. и доп. – М. : Городец, 2000. – 288 с.

4. Теремецький В. І. Повідомлення про надходження апеляції – гарантія забезпечення права на апеляційне оскарження вироку / В. І. Теремецький // Прокуратура. Людина. Держава. – 2004. – № 2. – С. 82–90.

5. Энгельман И. Е. Учебник русского гражданского судопроизводства. / И. Е. Энгельман.

– Изд. 3-е, испр. и доп. – Юрьев : И. Г. Крюгера. – 1914. – 458 с.

6. Кост Франсуа-Луи. Обжалование / Франсуа-Луи Кост // Судебная система и судебные учреждения; составлено под руководством Пьера Трюша. – М. : Посольство Франции в России, 2003. – Разд. 21. – 180 с.

7. Про судову практику розгляду цивільних справ в апеляційному порядку : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 24.10.2008 № 12 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v0012700-08?nreg=v0012700-08&find=1&text=300&x=0&y=0#w11>

8. Чернушенко Є. А. Апеляційне оскарження в цивільному процесі України : дис. ... канд. юрид. наук. : спец. 12.00.03 / Є. А. Чернушенко ; Одеська національна юридична академія. – Одеса, 2004. – 237 с.

9. Про судовий збір: Закон України від 08.07.2011 № 3674-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3674-17>.

10. Сакара Н. Ю. «Право бідності» як елемент доступності правосуддя у цивільних справах / Н. Ю. Сакара // Юридична Україна. – 2005. – № 1. – С. 38–43.

11. Гражданский процессуальный кодекс Республики Молдовы: Закон Республики Молдовы № 225-XV от 30.05.2003 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.mtic.gov.md/img/ssc/law/act_lege/007%20CPC.rus.pdf.

Стаття надійшла до редколегії 12 вересня 2013 року.

Рекомендована до опублікування у “Віснику” членом редколегії О.В. Гетманцевим.

О.В. Batryn

THE JOINING THE APPEAL IN THE CIVIL PROCEEDINGS

Summary

The article outlines the legal significance the accession to appeal. Proposed the authors' definition of «joining the appeal». Proved the necessity of canceling the payment of the court fee for filing an application for accession to appeal to the court.

Key words: application to join the appeal, judgment appeal proceedings, civil proceedings.

О.В. Батрин

ПРИСОЕДИНЕНИЕ К АПЕЛЛЯЦИОННОЙ ЖАЛОБЕ В ГРАЖДАНСКОМ СУДОПРОИЗВОДСТВЕ УКРАИНЫ

Аннотация

Раскрыто сущность и значение присоединения к апелляционной жалобе в гражданском судопроизводстве Украины. Сформулировано авторское определение понятия «присоединении к апелляционной жалобе». Обоснована необходимость отмены уплаты судебного сбора за подачу заявления о присоединении к апелляционной жалобе в суд.

Ключевые слова: заявление о присоединении к апелляционной жалобе, судебное решение, апелляционное производство, гражданское судопроизводство.